

RESSENYA BIBLIOGRÀFICA

LEWIS, A. E. (2004) RACE IN THE SCHOOLYARD. NEGOTIATING THE COLOR LINE IN CLASSROOMS AND COMMUNITIES. NEW BRUNSWICK, NEW JERSEY AND LONDON: RUTGERS UNIVERSITY PRESS.

MIQUEL MARTORELL-FAUS
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA
MIQUEL.MARTORELL.FAUS@GMAIL.COM

Com es (re)produeixen les categories racials? De quina manera s'expressen i se les dota de significat en les interaccions que mantenim en el nostre dia a dia? I quines conseqüències tenen per a la nostra vida? Aquestes són algunes de les preguntes que planteja Amanda E. Lewis en el llibre *Race in the Schoolyard. Negotiating the Color Line in Classrooms and Communities* (2004). L'autora alerta de la necessitat de superar l'estudi de la raça només com a variable – tractant tan sols els seus efectes en el rendiment acadèmic o en els patrons disciplinaris – i proposa començar a posar èmfasi en els processos de racialització. Així doncs, el llibre es pregunta de quina manera la raça (en termes de significat i identitat) i la desigualtat racial (en termes d'accés a recursos i oportunitats) es reproduïxen quotidianament a les escoles nord-americanes.

Tot i tractar-se d'una publicació del 2004, el fenomen estudiat té una vigència i una rellevància indiscutibles. Arreu del planeta assistim a l'auge dels discursos xenòfobs i de l'extrema dreta, al tancament i a la securització de

les fronteres i a una cronificació del racisme institucional, llegat d'una colonialitat que té tant de passat com de present. Posar aquests temes sobre la taula és, a dia d'avui, controvertit. La millor prova és el sistemàtic arraconament dels moviments antiracistes i decoloniais, les denúncies dels quals són menystingudes i excloses del debat polític. Aquestes tendències també es reflecteixen a la institució escolar, on els currículums eurocèntrics i les perspectives del dèficit respecte l'alumnat d'origen migrant conviuen amb protocols de detecció de radicalismes tintats d'estereotips orientalistes. No resulta estrany, doncs, que quinze anys enrere Amanda E. Lewis ja veiés necessari abordar la segregació, l'exclusió i la desigualtat racial a les escoles del seu país.

Emmarcant-se en la tradició nord-americana de l'etnografia escolar, *Race in the Schoolyard* s'ha convertit en poc temps en un clàssic de la disciplina. Les seves dues-centes pàgines poden ser llegides en clau metodològica – com un manual sobre com fer investigació etnogràfica

en centres educatius — però també en clau substantiva i teòrica — com un valuós testimoni dels mecanismes pels quals operen les categories racials a les escoles dels Estats Units. Tot plegat, a través d'una escriptura àgil, accessible i, sobretot, profundament justa amb els seus i les seves protagonistes. Aquestes són persones habitualment diluïdes per les estadístiques i estigmatitzades pels titulars de premsa, i que al llibre apareixen amb noms i cognoms, carregades de contradiccions i descrites amb tota la textura que permet la bona escriptura etnogràfica.

Precisament, les estadístiques serveixen a Lewis com a justificació metodològica per emprendre la seva investigació. Després de presentar una sèrie de “moments racialitzats” en forma de vinyetes etnogràfiques, l'autora sosté que aquests fets no poden ser capturats a través d'indicadors estadístics, i que cal endinsar-se en les interaccions que tenen lloc diàriament a les escoles. D'aquesta manera, el llibre es basa en el treball de camp realitzat durant un curs escolar en tres centres educatius d'una població californiana, cadascun amb una composició socio-racial diferent. L'autora complementa la minuciosa observació en diversos espais de les escoles — aules, reunions, patis, entrades i sortides — amb entrevistes a tots els agents integrants del que ella anomena “comunitats escolars”. El llibre es construeix, per tant, a través de l'articulació de veus i pràctiques, d'opinions, lògiques i rutines, tant de l'alumnat i les seves famílies com del professorat i la resta de personal dels centres.

L'ampli ventall de dades obtingudes, la profunditat de la seva anàlisi i la seva acurada exposició fan que, tal com es proposa Lewis, els esdeveniments presentats il·lustren “les complicades maneres en que la raça influeix en les idees i les interaccions, així com l'impacte real que té en les experiències escolars de l'alumnat” (p. 2). Per fer-

ho, l'autora recorre a la teoria dels capitals de Bourdieu (1986) que, subratllant els factors històrics i estructurals, permet explicar perquè algunes organitzacions pretesament meritocràtiques com les escoles segueixen reproduint desigualtats socials. Així mateix, Lewis beu del concepte gramscian d'“ideologia” (1971), posteriorment treballat per Stuart Hall (1990); de la idea subjacent a tot el llibre de “racisme quotidià”, proposada per l'antropòloga Philomena Essed (1991); i dels debats sobre exclusió i desigualtat racial dins i fora de les escoles, desenvolupats principalment als Estats Units però amb implicacions en molts altres contextos.

Race in the Schoolyard comença amb una introducció que, de manera concisa i eloqüent, esbossa les línies principals del llibre. A partir d'una vinyeta etnogràfica — preludi de la centralitat del material empíric al llarg de tota l'obra — es presenten els objectius de la investigació, els seus punts de partida i algunes premisses teòriques. Seguidament, es detalla el que Lewis anomena “el procés de descoberta”, en altres paraules, el disseny de la recerca i les condicions del treball de camp. El Capítol 2 té un caire eminentment etnogràfic i documenta la realitat d'una escola suburbana amb una composició principalment blanca i de classe mitjana-alta. La intenció del capítol és demostrar que les categories racials també afecten les persones blanques, si bé aquestes sovint no en tenen consciència. El fet que la importància de la raça sigui negada i trivialitzada entronca amb els debats sobre el daltonisme racial (“*color-blind racism*”), així com amb les perilloses conseqüències d'aquesta ideologia que pressuposa la neutralitat racial d'alguns contextos socials.

El Capítol 3 ens trasllada a una “comunitat escolar tradicionalment urbana” (p. 39), caracteritzada per un alumnat majoritàriament negre i *latino* i on les qüestions

disciplinàries estan a l'ordre del dia. Aquí la segregació es manifesta a molts nivells i les categories racials estan constantment en joc. Tanmateix, segueix imperant el silenci al voltant d'aquests temes, que només es mencionen a través d'un vocabulari eufemístic i subtil. El capítol conclou mostrant com els patrons disciplinaris del centre estan clarament racialitzats, afectant principalment els nois negres i convertint les noies *latinas* en les eternes oblidades. Completant el recorregut per les tres escoles, el Capítol 4 planteja un escenari més optimista: Lewis fa palès com, tot i l'enquistament de les jerarquies racials, aquestes poden ser reconegudes i contestades. Aquí s'analitza el dia a dia d'una escola alternativa amb un programa d'immersió lingüística en castellà. Es tracta d'una comunitat escolar que reconeix les desigualtats racials existents, en parla i se'n responsabilitza. Les asimetries de poder i l'accés diferencial als recursos estan presents tant al currículum com a les pràctiques organitzatives i als objectius del centre. Però això no resulta suficient per corregir algunes dinàmiques excloents, que demostren com l'escola segueix confrontant-se als límits de la integració i als efectes de la desigual distribució d'oportunitats.

En el Capítol 5 sortim de les escoles sense deixar-les del tot, analitzant en profunditat de quina manera es (re)creen les categories racials. Es tracta d'un capítol amb un accent més teòric però que segueix aportant tota mena d'evidències empíriques reveladores. Lewis desgrana les múltiples cares dels processos de racialització: des de l'activació de marcadors de diferència/alteritat fins la dimensió interactiva de les fronteres racials, passant pels significats atribuïts a les categories racials en cada context. En el Capítol 6 es culmina la interpretació del material etnogràfic, explorant de quina manera les escoles reproduïxen les desigualtats racials. A partir dels quatre tipus de capital – econòmic,

social, cultural i simbòlic – Lewis mostra de quina manera fenòmens com ara les diferències en el rendiment acadèmic, l'accés a determinades escoles o la deslegitimació de certs coneixements a les aules tenen a veure amb processos estructurals, i no pas amb fracassos individuals o deficiències en l'entorn sociofamiliar. Amb tot, s'evidencia com la mobilització efectiva de certes formes de capital permet mantenir i fins i tot millorar la posició social, posant en qüestió la prevalent ideologia meritocràtica del sistema educatiu nord-americà.

El llibre conclou amb una síntesi de les idees principals (Capítol 7) i amb un apèndix metodològic, deslluït pel fet de trobar-se a les últimes pàgines del llibre. Sigui com sigui, a través d'una etnografia crítica, minuciosa i clarament compromesa, *Race in the Schoolyard* posa de manifest els mecanismes pels quals les categories racials es (re)creen quotidianament en el context escolar nord-americà. Com sosté l'autora, els fets analitzats “no són històries de bona gent i mala gent”, ja que “no hi ha receptes per abordar les qüestions racials correctament (“*for doing race correctly*”)” (p. 11). El llibre demostra que les categories racials no són característiques biològiques innates ni tampoc abstraccions sociològiques, sinó poderoses construccions amb conseqüències per a la vida de les persones i, per tant, amb una dimensió social “real”. En un món on el racisme es reinventa diàriament i es presenta cada cop amb disfresses noves, obres com la d'Amanda E. Lewis són extremadament necessàries per prendre consciència, posar nom al que passa i, sobretot, assumir les responsabilitats corresponents.

BIBLIOGRAFIA

- BOURDIEU, P. (1986) "The Forms of Capital". En RICHARDSON, J. G. (ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Nova York: Greenwood Press, pàg. 241-258.
- ESSED, P. (1991) *Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory*. Newbury Park: Sage.
- GRAMSCI, A. (1971) *Selections from the Prison Notebooks*. Nova York: International Publications.
- HALL, S. (1990) "The Whites of Their Eyes: Racist Ideologies and the Media". En ALVARADO, M.; THOMPSON, J. (eds.) *The Media Reader*. Londres: British Film Institute, pàg. 8-23.